

Een goede relatie met de leraar compenseert

Inzicht in risicofactoren loont

Hoe kun je binnen scholen inzetten op preventie? Uit onderzoek blijkt dat het daarvoor van belang is om inzicht te hebben in de risicofactoren waaraan een leerling blootstaat. Want ook onder een plattelandspopulatie in Nederland blijkt stapeling van risico behoorlijk negatieve effecten op gedrag, werkhouding en leraar-leerlingrelatie te hebben.

TEKST ANIEK DE LANGE, CATHY VAN TUIJL

De Onderwijsraad pleit voor een ononderbroken schoolloopbaan. Met een 'aanval op schooluitval' zet de overheid in op vermindering van het aantal voortijdig schoolverlaters in 2016 tot 25.000 leerlingen. Er wordt veel gesproken over preventie. Wat kun je hier als leraar aan bijdragen? Een project dat hier inzicht in biedt is het in 2011 gestarte project 'Preventie in de Keten', waarbij drie jaar lang data zijn verzameld omtrent het optimaliseren van schoolloopbanen. Deze gegevens zijn afkomstig van 14 basisscholen, 5 vmbo-locaties en 3 mbo-locaties in Noordoost-Twente.

In het project is gekeken naar de invloed van de opeenstapeling van risico's waaraan leerlingen bloot kunnen staan

op schooluitval-gerelateerde uitkomsten. Deze uitkomsten betreffen ten eerste schools functioneren zoals werkhouding en gedrag. Daarnaast is er gekeken naar de relatie tussen de leraar en de leerling.

Uit het huidige onderzoek komen twee belangrijke conclusies: 1) Het is van belang om inzicht te hebben in risicofactoren op verschillende domeinen (persoonlijk, gezin en omgeving, school) waar leerlingen aan worden blootgesteld. 2) Een manier om leerlingen met risicostapeling optimale kansen te bieden, is door het opbouwen van een positieve, veilige relatie met de leerling. Het is belangrijk dat deze relatie gekenmerkt wordt door weinig conflict. Dat heeft niet alleen nu een positief effect, maar ook de jaren erna.

Levensloopmodel

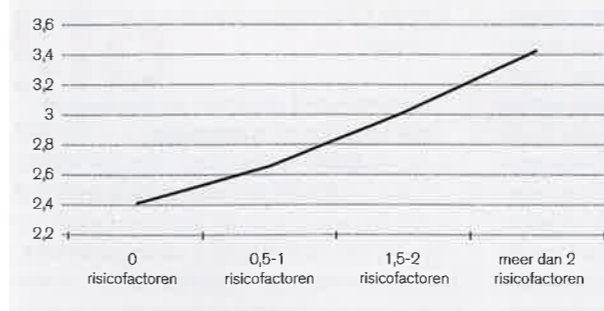
In de praktijk blijkt dat er veel verschillen zijn tussen individuen in draagkracht: de ene leerling bezwijkt onder risico's en de andere leerling ontsnapt eraan. Er is sprake van een ingewikkelde wisselwerking. Een model dat hierin inzicht biedt is het levensloopmodel (lees via de www.van12tot18.nl 'Schooluitval terugdringen met het levensloopmodel' september 2013). Leerlingen die het goed doen op school worden daarvoor beloond en dat stimuleert hun betrokkenheid bij school. Leerlingen die het aan het begin van hun schoolperiode niet goed doen lopen de kans op een vicieuze cirkel van botsingen met leraren, minder inzet en slechtere prestaties.

Aantal risicofactoren doorslaggevend

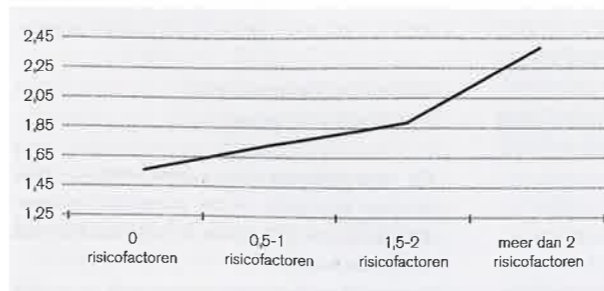
Verschiede soorten risicofactoren kunnen invloed hebben op de ontwikkeling van een leerling. Zo zijn er persoonlijke risicofactoren, waaronder aandachtsproblemen en intelligentie-scores van de leerling. Ook kan er sprake zijn van een instabiele gezinsomgeving en een buurt met veel schoolverlaters. Daarnaast kunnen risicofactoren in de schoolomgeving, zoals frequente afwezigheid en achterlopen, hun uitwerking hebben op de schoolloopbaan van een leerling. Er is veel onderzoek gedaan naar de invloed van risicofactoren op verschillende ontwikkelingsuitkomsten. Uit deze onderzoeken blijkt dat het niet gaat om de aard van risicofactoren, maar om het aantal. Hoe groter het aantal risicofactoren, des te negatiever de uitkomsten. Leerlingen die aan veel risicofactoren worden blootgesteld spijbelen bijvoorbeeld meer dan leerlingen die aan minder risicofactoren worden blootgesteld. Daarnaast blijkt dat bij een toename van risicofactoren ongewenst gedrag, zoals huiswerk overschrijven en afkijken bij andere leerlingen toeneemt.

Risico onbekend

Uit het huidige onderzoek blijkt dat risicofactoren omtrent het gezin en de omgeving van de leerling relatief onbekend zijn bij veel leraren. Het gaat hierbij onder andere om gegevens over de

Figuur 1 Werkhouding verdeeld over vier risicogroepen

Figuur 2 Versterkte toename van effect bij stapeling van factoren

mate van stabiliteit van de gezinssituatie, de mate van armoede in het gezin en de hoeveelheid schoolverlaters in de buurt waar de leerling woont. Voor scholen is het echter van belang om inzicht te hebben in deze factoren, aangezien het aantal risicofactoren waar een leerling aan wordt blootgesteld belangrijk is. Zo kan een leerling die alleen wordt blootgesteld aan schoolse risicofactoren zich goed ontwikkelen, terwijl een leerling die wordt blootgesteld aan zowel risicofactoren op school als in het gezin op latere leeftijd problemen kan krijgen.

Effect van opeenstapeling van risico's

Uit het huidige onderzoek blijkt dat de relatie tussen risicofactoren en uitkomsten verschilt. Uit eerdere onderzoeken blijken twee soorten effecten, namelijk een lineair en een zogenaamd *threshold* (drempel) effect. Bij een lineaire trend neemt de ontwikkelingsuitkomst evenredig toe naarmate het aantal risicofactoren toeneemt. Bij een *threshold* effect is er sprake van een dramatische toename van de ontwikkelingsuitkomst vanaf een bepaald aantal risicofactoren. In het huidige onderzoek zijn zowel lineaire effecten als lichte *threshold* effecten gevonden. Slechte werkhouding neemt bijvoorbeeld evenredig toe naarmate het aantal risicofactoren toeneemt (zie figuur 1). Echter, bij conflict vindt er een plotselinge stijging plaats bij leerlingen die aan meer dan 2 risicofactoren worden blootgesteld (zie figuur 2). Bepaald gedrag kan dus plotseling meer toenemen bij leerlingen die worden blootgesteld aan relatief veel risicofactoren.

Leraar-leerlingrelatie

De relatie tussen de leraar en zijn of haar leerlingen blijkt van fundamenteel belang te zijn voor de ontwikkeling van leerlingen. Een slechte relatie, gekenmerkt door veel conflict, gaat gepaard met slecht schoolgedrag en slechte leerprestaties een of twee jaar later. In het huidige onderzoek is gekeken naar de rol van conflict in de relatie tussen de opeenstapeling van risico's en schools functioneren. Hierbij komt het volgende verband naar voren: hoe meer risico's, des te meer conflict en vervolgens des te slechter het schools functioneren (gedrag en inzet). Het is voor leraren dus van belang om vanaf het begin in te zetten op het ontwikkelen van een positieve relatie met de leerlingen. Die relatie kan tegenwicht bieden tegen de risicostapeling. Hiervoor zijn verschillende trainingen beschikbaar zoals Positive Behavior Support.

Kortom

De meerderheid van leerlingen wordt blootgesteld aan weinig risicofactoren. Toch zijn er ook leerlingen die worden blootgesteld aan een opeenstapeling van risicofactoren. Leraren kunnen aan deze leerlingen kansen bieden door een zo positief mogelijke band aan te gaan met de leerling, een relatie die zo min mogelijk gekenmerkt wordt door conflict. Op deze manier kan worden voorkomen dat er een vicieuze cirkel ontstaat van botsingen, minder inzet, nog meer botsingen totdat de leerling zich gaat afzetten tegen school en uiteindelijk voortijdig de school verlaat. Kortom, investeren in een positieve relatie loont. ●

► Aniek de Lange is onderzoeker bij I&O Research binnen het domein Werk, Zorg en Jongeren.

Cathy van Tuijl is als senior docent-onderzoeker werkzaam bij Pedagogische Wetenschappen aan Universiteit Utrecht en als lector verbonden aan Academie voor Pedagogiek en Onderwijskunde van Saxion.